

OTAZNÍKY NAD DOSUD NEZNÁMÝM PRVOTISKEM ČESKÉHO PŘEKLADU PETRARKOVY ENCYKLOPEDIIE 1494

Petr Voit

Při studiu aukčních katalogů z doby josefínských reforem jsme na podzim 2012 měli v rukou dražební pomůcku, kterou pro vlastní potřebu vydal známý pražský knihkupec a nakladatel Jan Herrl (1767-1825).¹⁾ Herrlův německy sestavený *Verzeichniss* nabízel mimo jiné knihu prezentovanou jako „Franciscus Petrarcha Tractatus de Remediis utriusque fortunae, in böhmischer Sprache gedruckt in Prag 1494, von äusserster Seltenheit. Lederb[and]. 5 R[eichs]th[aler]“²⁾

O autentičnosti bibliografické položky není třeba pochybovat už proto, že byla součástí aukčního katalogu sestavovaného na základě reálných artefaktů. Kniha z oddílu *In folio* však byla zřejmě do té doby naprosto neznámá, neboť ji provázela německá poznámka o raritnosti. Odhadní cenou pětinasobně převyšovala latinskou Bibli z Benátek 1475 nebo Koperníkovo převratné pojednání *De revolutionibus orbium coelestium* 1543, které se v aukčním katalogu také objevily. Neurastenickým dojmem však působí, že si draženého Petrarky tehdy ani později nepovšiml žádný český literární historik, bibliograf, knihovník nebo sběratel.

Poněvadž se katalog proveniencemi aukčního zboží nezabývá, těžko vyčítat, pokud exemplář Petrarky pocházel z nějaké klášterní knihovny, že o něm během 90. let 18. století nevěděli Mikuláš Adaukt Voigt nebo Karel Rafael Ungar. V první řadě však bibliografická položka Petrarkova prvotisku unikla německy psaným Dějinám české řeči a literatury od Josefa Dobrovského (druhé, rozšířené vydání vyšlo roku 1818, kdy Jan Herrl končil své knihkupecké aktivity). Tím spíše ji nenajdeme ani v obou vydáních Jungmannovy Historie literatury české (1825 a 1849-1851), u dalších bibliografií domácích inkunábulí, zejména Václava Hanky (1852), v nejstarší monografické stati Ignáce Jana Hanuše (1862) a nakonec ani mezi spurií českých prvotisků Emmy Urbánkové (1986). Máme zde zjevný doklad toho, že nikoli až dnes, nýbrž již v 19. století

1) P. VOIT, *Encyklopedie knihy – starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*, Praha 2006, s. 351 (zde starší literatura).

2) J. HERRL, *Verzeichniss von seltenen und grösstentheils kostbaren alten Werken, welche in der Herrlichen Buchhandlung in Prag in der Jesuitengasse, Nro. 498. zu haben sind. ...* [Praha, s. t. 1793-1818], s. 4, č. 35 (Strahovská knihovna, sign. EA IX 17/7 neúpl., v pražské Národní knihovně ani v Knihovně Národního muzea exemplář nenalezen). Poněvadž zachovaná část strahovského exempláře [1] 1-24 s. (poslední položka nese číslo 279) nemá uvedeno datum aukce, vročení výroby katalogu stanovujeme dle počátku a závěru Herrlových aktivit.

se aukční katalogy při sestavování retrospektivní bibliografie příliš nevyužívaly. Proto také nemohly aukční položku reflektovat ani souborné katalogy prvotisků (GW, ISTC).

Domácí povědomost o české verzi Petrarkovy encyklopedie *De remediis utriusque fortunae* se tak ustálila na znalosti fakticky doloženého vydání, které roku 1501 pořídil takřčený Tiskař Pražské bible.³⁾ Z edičního hlediska tento výběr konvenoval náladám většinou evropsky proslulého humanisty (1304-1374), které však dialogickou formou propagovalo křesťanský pesimismus a lhostejnost ke všemu, co lidský život ovlivňovalo zvnějšku. Z hlediska dějin české recepce antiky je to první tištěný svod antické moudrosti, neboť čtenářsky těžkopádná encyklopedie morálky je přeplněna stovkami citátů a exemplar pocházejících z klasické beletrie a filozofie.⁴⁾

K otázce, jaký byl poměr textů prvního (1494) a druhého vydání českého Petrarky (1501), nemůžeme říci s určitostí samozřejmě nic. Ze zřetelů však nelze ztratit skutečnost, že krátce před rokem 1500 byla na dvoře moravského magnáta Viléma II. z Pernštejna k dispozici jiná, rukopisná adaptace Petrarkovy encyklopedie, z níž vycházel Pseudo-Češka při sestavování čítanky antické moudrosti, určené výchově Pernštejnových synů Jana (nar. 1487) a Vojtěcha (nar. 1490) a později vydané tiskem.⁵⁾ Hypotézu o totožnosti Petrarkova vydání 1494 s perňštejnskou adaptací je však třeba vyloučit, poněvadž Pseudo-Češka o svém pramenu ostentativně mlčí, zatímco vydání 1501 se hned na fol. <1a> doporučuje jako „kniehy dvoje o lékařství proti štěstí a neštěstí“. Totožnou informaci muselo nést pravděpodobně i vydání 1494, byla-li latinská obdoba *De remediis utriusque fortunae* zvolena sestavovatelem aukčního katalogu jako titulová součást bibliografické položky.

Eventualitu, že šlo o dva různé překlady, lze přece jen odmítnout i s ohledem na nízký personální stav soudobé české literární scény. Písař Matyáš, který pracoval u Jana z Kunčic v Zaječicích na Chrudimsku, překládal někdy během 1484-1494 Platónovu *Politeiu*⁶⁾ a Viktorin Kornel ze Všehrd byl zaměstnán zčešťováním Chrysostomova traktátu *O napra-*

3) F. PETRARCA, *Kniehy dvoje o lékařství proti štěstí a neštěstí*, Praha [Tiskař Pražské bible] 1501 (Knihopis 7049).

4) J. PELÁN, *Petrarkův spis De remediis a jeho česká recepce*, Česká literatura 54/5, 2006, s. 1-19 (o existenci vydání z roku 1494 se nezmiňuje).

5) J. ČEŠKA (PSEUDO), *Kniha výborná*, Plzeň, Jan Pekk 19. III. 1529 (Knihopis 1782). K tomu viz M. NEDVĚDOVÁ (ed.), *J. Češka, Řeči a naučení hlubokých mudrců* (předmluva Milada Nedvědová, recte Josef Macek), Praha 1982, s. 7-26.

6) E. PRAŽÁK, *Český překlad Platonovy Politeie z 15. století*, Listy filologické 84, 1961, s. 102-108.

vení padlého (dedikace datována 12. III. 1495, tiskem 1501).⁷⁾ S výjimkou Pavla Žateckého (1492-1493 poprvé rektorem pražské univerzity), který neznámo kdy přeložil do češtiny kratičkou Pseudo-Origenovu Homilii o sv. Maří Magdaléně,⁸⁾ nemáme zprávy o tom, že by se ostatní univerzitní mistři, pražští faráři nebo zcela svěští intelektuálové během 90. let 15. století zabývali překládáním antické (patristické), středověké nebo humanistické literatury (Jan Bechyňka, Václav Koranda ml., Oldřich Kalenice, Václav Šašek, Ctibor Tovačovský aj.).⁹⁾

Víme-li z explicitu na fol. Q_{10b} známého Petrarkova vydání 1501, že překladatelem byl Řehoř Hrubý z Jelení, můžeme vznik české verze bez velkého odporu posunout z počátku 16. století až k roku 1494. To je zároveň období, kdy se nám jméno Hrubého v pramenech objevuje vůbec poprvé – a to ve Všehrdově dopisu, který svého generačního souputníka informuje o aktivitách českých humanistů, resp. osamoceneného Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic.¹⁰⁾

Nepodlehne-li spekulaci o autorsky dvojím překladu a budeme-li vydání Petrarky 1501 považovat jednoduše za reedici textu vzniklého k roku 1494, pak můžeme životopis Řehoře Hrubého doplnit zjištěním, že šlo o jeho tvůrčí prvotinu. Dosud se mělo za to, že juvenilií byla česká verze Chrysostomova traktátu *Quod nemo ab aliquo laeditur nisi prius a seipso ledatur*, jejíž dedikace nese letopočet 1497 (tiskem 1501).¹¹⁾ Teprve poté počaly vznikat další překlady, soustředěné postupně do tří sborníků zvaných Královský (1509), Malý (1512) a Velký (1513).

Poněvadž všechny Hrubého překlady z doby po 1501 ležely v rukopisech, můžeme se rovněž zamyslet nad vývojem překladatelova vztahu ke knihtisku. Je dostatečně známo, že Hrubý preferoval vysvětlující marginálie jakožto specifický autorský prostředek, který neučenímu čtenáři přibližoval jmenné a věcné reálie originálního textu. V případě tištěné reprodukce však bylo třeba tyto marginálie sázet menším písmem než vlastní text. Poněvadž soudobí čeští tiskaři, pracující tiskovým

7) J. CHRYSOSTOMUS, O napravení padlého; Žádný nemuž uražen býti od jiného než sám od sebe; T. C. CYPRIANUS, O potupení světa; Pravý a gruntovní výklad na modlitbu Páně, Plzeň, Mikuláš Bakalář 1501 (Knihopis 3581). V dedikaci na fol. A_{6a} Viktorin Kornel však hovoří o „jiných knihách, kteréž sem ne jedny již vyložil“. K tomu viz P. VOIT, *Mikuláš Bakalář jinak*, in: *Kniha. Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*, Martin 2012, s. 68-106.

8) A. AUGUSTINUS, O dni posledním soudném kázání čtvero, Praha, Burian Valda 1589 (Knihopis 860), kde na fol. C_{2a} – D_{7b} přitištěna „O sv. Marii Magdalénské ... řeč Origena ... přeložená od kněze Pavla Žateckého“ (rukopisná verze homilie se nedochovala).

9) A. MOLNÁR, *Acta reformationem Bohemicam illustrantia. Příspěvky k dějinám utrakvismu*, Praha 1978.

10) J. TRUHLÁŘ (ed.), *Listář Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic*, Praha 1893, s. 215; IDEM, *Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II.*, Praha 1894, s. 70-72.

11) E. PRAŽÁK, *Řehoř Hrubý z Jelení*, Praha 1964, s. 15.

písmem pouze jediného stupně, nemohli tento požadavek zaručit, Hrubý snahy o publikaci knihtiskem nakonec po roku 1501 asi vzdal.¹²⁾

Od dob, kdy byla Petrarkova encyklopedie *De remediis* tištěna v zahraničí vůbec poprvé (Kolín/R. ca 1470), představuje české vydání 1494 asi devátou edicí. Sedm z nich zveřejňovalo text latinský. Jediný starší překlad do národního jazyka, a to do němčiny, pořídil Nikolaus von Wyle roku 1478 – šlo ovšem jen o výtah ze dvou kapitol druhé části encyklopedie.¹³⁾ Zjištění Ignáce Jana Hanuše, že česká verze reprezentuje první (úplný) překlad do národního jazyka, tedy nadále platí, i když bylo arci vysloveno v souvislosti se známým vydáním 1501.¹⁴⁾ Pokud byla česká verze z roku 1494 textově totožná s vydáním 1501, pak lze komparací s latinskými prvotisky 15. století jasně prokázat, že východiskem překladu Řehoře Hrubého se stala nedávná latinská edice z Cremony 1492, která poprvé – tak jako české znění 1501 – zařazuje namísto předmluvy otevřený list (epištolu) adresovaný parmskému kondotiérovi a Petrarkovu příteli Azzonovi da Corregio.¹⁵⁾

Názor, že vydání 1494 připravil Tiskař Pražské bible, má povahu spekulace založené na skutečnostech, že týž Tiskař realizoval roku 1501 vydání druhé a že tou dobou v Čechách ani žádnou relevantní konkurenci neměl. Neznámý pokračovatel plzeňského Tiskaře Arnoštových Statut už v této době totiž pravděpodobně nepracoval (jeho posledním dnes známým dílem je Nový zákon Dlabáčův z počátku 90. let). Mikuláš Bakalář se v Plzni hlásí až roku 1498 a pražský anonym zvaný Tiskař Korandy, činný 1492-1496, nevyřazoval sazbu ve foliovém formátu, jak je tomu právě u Petrarky 1494. Naopak Tiskař Pražské bible zkušenosti s rozsáhlými texty, foliovým formátem i dvousloupcovou sazbou měl. Roku 1488 vydal takzvanou Bibli pražskou, jejíž rozsah byl ve srovnání s Petrarkou 1501 více než dvojnásobný, a roku 1495 realizoval ilustrovaný Pasionál, jehož délka i typografické zpracování Petrarkovi 1501 odpovídaly úplně. Na účast Tiskaře Pražské bible ukazují vedle těchto indicií také impresorské náležitosti samotné aukční položky. Uvedeno je tu pouze místo vydání (Praha) a letopočet (1494), což jsou údaje užívané obligatorně právě tímto pražským anonymem.

12) P. VOIT, *Vliv české pozdně gotické typografie na konstituování čtenářské obce*, Studia Bibliographica Posoniensia 7, 2012, s. 42-51.

13) N. VON WYLE, *Translationen etlicher Bücher*, [Esslingen, Konrad Fyner post 5. IV. 1478] (ISTC iw00072000).

14) I. J. HANUŠ, *Františka Petrarky Knihy o lékařství proti štěstí a neštěstí – přeložil Řehoř Hrubý z Jelení a vydal r. 1501 v Praze*, Časopis Českého muzea 54, 1862, s. 161-174.

15) F. PETRARCA, *De remediis utriusque fortunae* (ed. Nicolaus Lucarus), Cremona, Bernardinus de Misintis et Caesar Parmensis 17. XI. 1492 (ISTC ip00409000).

Úvahy nad českým vydáním Petrarky 1494 nemohou rovněž pominout otázku, zda se splendidní titulní dřevorez známý z reedice 1501 objevil již v *editio princeps*. Gotizující dřevorez 235 x 143 mm na fol. <1a> v širokém ozdobném rámcí předvádí korunovaného Petrarku sedícího u písařského pultu, pod nímž je prostřednictvím točícího se kola Štěstí znázorněna marnost a proměnlivost lidského údělu. Kolo, jehož pohyb ovládá všemohoucí ruka vycházející ze stylizovaného oblaku, je obsazeno šesti postavami. Některé vynáší a jiné zase dočasně ponižuje. Ačkoli se tu primárně naráží na pohnuté osudy Petrarkova přítele Azzona da Corregio, běžný vnímatel si pohledem na kolo jistě připomenul plynutí času a věčný koloběh v souvislosti se sebou samým.

Již dříve jsme původce tohoto dřevorezu označili zástupným jménem Mistr českého Petrarky a doložili,¹⁶⁾ že se pohyboval v okruhu štrasburského tiskaře Johanna Grüningerera.¹⁷⁾ Zatímco motiv kola Štěstí v žádném prvotisku zahraniční proveniencie nenalezneme, korunovaný poeta sedící u pulpitu představuje celkem věrně převzatý výřez ilustrace Locherova Panegyriku, tištěného Grüningerem roku 1497.¹⁸⁾ Poněvadž doklady o starší existenci tohoto námětu v Grüningerově tvorbě nenalézáme, zdá se, že Tiskař Pražské bible titulní dřevorez pořídil až pro reedici 1501, chtěje ji tak z komerčních důvodů odlišit od *editio princeps* (tento dohad opět podporuje sama aukční položka, která obchodně vítané avizo typu *mit schönem Titelbild* neobsahuje). Tiskař Pražské bible a štrasburský Mistr českého Petrarky zůstali později ve styku – jak dokazuje spontánní šrafura, kypící kompozice, obličejová fyziognomie i touha po ornamentalizovaném pojetí figur, ještě roku 1505 byl v Praze publikován jeho ilustrační cyklus středověkého traktátu Pán rady.¹⁹⁾

Skutečnost, že existenci fyzického vydání z roku 1494 nasvědčuje i po dvou stoletích pouze stručný bibliografický záznam, by bylo možno vysvětlit malým nákladem. Hypotéza o několika stovkách exemplářů, které se brzo očetly, je totiž nasnadě, nicméně tu však zarazí, že z druhého vydání 1501 zůstal v domácích knihovnách podnes dochován nadmíru vysoký počet dvaadvaceti exemplářů, a většina je čtenářsky naprosto intaktní. To by mohlo leccos prozrazovat o soudobé módě česky čtoucí

16) P. VOIT, *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí (severinsko – kosořská dynastie 1488 až 1557)*, Praha 2012 (v tisku).

17) P. KRISTELLER, *Die Strassbourger Bücherillustration im 15. und im Anfang des 16. Jahrhunderts*, Leipzig 1888, s. 24-50; E. ISPHORDING – M. VON ARNIM, *Fünf Jahrhunderte Buchillustration*, Nürnberg 1987, s. 61, 68; C. DUPEUX – J. LÉVY ET AL., *La gravure d'illustration en Alsace au XVIe siècle. Vol. 1 Jean Gruninger*, Strasbourg 1992, s. 44-49, 51, 353, 396; H. KUNZE, *Geschichte der Buchillustration in Deutschland. Das 16. und 17. Jahrhundert*, Frankfurt/M.-Leipzig 1993, s. 178-179 (Textband).

18) J. LOCHER, *Panegyricus ad Maximilianum*, Strassburg, Johann Grüninger 1497 (ISTC il00264000), fol. A_{1r}.

19) Tento traktát jest o mládenci... slove Pán rady, Praha, [Tiskař Pražské bible] 24. IX. 1505 (Knihopis 6829).

vzdělanecké vrstvy vlastnit únavně moralizujícího Petrarku jen jako vnějškový symbol intelektuálního elitářství. Zatímco první vydání 1494 mohlo být s minimem výtisků pořízeno jakoby na zkoušku dosud nevyzpytatelného čtenářstva, které o podobnou českou knihu u nás ostatně ještě nezažadovalo, teprve reedice 1501 si troufla počet exemplářů zvýšit. Prvotiskové vydání tak zůstalo na přelomu 18. a 19. století dochováno nakonec zřejmě pouhým unikátem, který díky vysoké aukční ceně nenašel zájemce v Čechách, ale mohl být vydražen do Německa, Amsterdamu, Londýna nebo Vídně.²⁰⁾

Otázky a hypotetické odpovědi, které jsme tu shrnuli, zůstanou bohužel nekorigovány do té doby, než se náhodně v nějaké knižní vazbě objeví alespoň makulované fragmenty české edice Petrarky 1494. Jak víme z praxe, náhodu vyloučit nelze.²¹⁾ Že toto čekání může však být i dlouhé, ne-li věčné, dotvrzují hned ve Strahovské knihovně dva unikátní listy Ezopových bajek tištěných okolo roku 1488, po jejichž úplném exempláři marně pátrali již čeští humanisté 16. století.²²⁾

Summary

Petr Voit

Few questions about unknown incunabula edition of Czech translation of Petrarca's Encyclopedia 1494

This article reveals the existence of the first, so far unknown edition of Czech translation of Petrarca's encyclopedia of ancient wisdom *De remediis utriusque fortunae*. This edition was published 1494 in Prague. Book was translated by Řehoř Hrubý z Jelení. Not a single copy was preserved till present days. The single testimony of its existence is based on auction item in auction catalogue of Prague publisher and bookseller Jan Herrl from the years 1793 – 1818. Only the second edition published in Prague 1501 is preserved in several copies.

20) J. VOLF, *Dějiny veřejných půjčoven knih v Čechách do r. 1848*, Praha 1931, s. 20-21.

21) P. VOIT, *Nálezová zpráva o fragmentech tří pozdněantických próz tištěných česky počátkem 16. století (Gesta Romanorum, Asenech, Kronika o Apolloniovi)*, Česká literatura 60/1, 2012, s. 55-75.

22) AESOPUS, *Vita et Fabulae extravagantes et Fabulae novae*, [Praha, Tiskář Pražské bible ca 1488] (ISTC ia00116500).

Melior est adquisitio scientiae negotiatione argenti

Pocta Prof. Ignácovi Antonínovi Hrdinovi, O. Praem.
k šedesátým narozeninám.

Královská kanonie premonstrátů na Strahově

Editoři:

Mgr. et Mgr. Evermod Gejza Šidlovský, O. Praem., HEDr.

JUDr. Mgr. Václav Valeš, Ph.D.

Jan Polesný

Recenzenti:

JUDr. PhDr. Petr Kolář, Ph.D.

JUDr. Mgr. Vendulka Valentová

Redakce:

Mgr. et Mgr. Evermod Gejza Šidlovský, O. Praem., HEDr.

Jazyková korektura:

PhDr. Marie Nováková

Příspěvky ve slovenštině neprošly jazykovou úpravou.

Návrh obálky:

Renata Grošaftová

Sazba:

Tomáš Zethner

Tisk:

DUOPRESS, 2013

© Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha 2013

ISBN 978-80-260-3820-7

OBSAH

Dominik kardinál Duka, O. P.: Úvodní slovo	9
Michael Josef Pojezdný, O. Praem.: <i>Ad multos annos!</i>	11
Karolina Adamová: O řádu fiakristickém a drožkářském pro policejní obvod pražský	13
Blažena Antalová: Vylúčení z predvolania na súd (podľa justiniánskych Digest)	21
Stanislav Balík – Stanislav Balík ml.: Arménsko – mongolská smlouva z roku 1253	29
Kamila Bubelová: Spory mezi dědici a věřiteli nebo dlužníky zůstavitele podle justiniánského práva	37
Petr Dostálík: Opuštění zásady <i>mala fides superveniens non nocet</i> jako příklad vlivu kanonického práva na ABGB	51
Ondřej Horák: <i>Ratio scripta?</i> K přirozenoprávním vlivům v ABGB ...	61
Záboj Horák: Působení církví ve školství v českých zemích po roce 1989	71
Petr Jäger: Církevní restituce Benešovy dekrety	89
Petra Jánošíková: Principy hornictví v běhu času	97
Jan Kavka: Malá poznámka k úkonům Náboženské matice	105
Milan Kindl: Maličko k subjektivním právům	111
Karel Klíma: Několik poznámek ke vztahu ústavního /státního/ a kanonického /ústavního / práva	115
Vilém Knoll: Nábuluský kodex – konkordát Jeruzalémského království?	123
Marie Kolářová: Zdůvodnění rozhodnutí jako náležitost spravedlivého procesu. Právo na spravedlivý proces	129
Michal Krýsl: Evoluce zákona č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem v letech 1989 až 2012	139
Jakub Kříž: Jak čelit interpretačním obtížím restitučního zákonodárství?	151
Hedvika Kuchařová: Hrabě František Antonín Špork a zpracování života sv. Jana z Boha	159
Antonín Lojek: Symbolika biskupské hole v obraze	167

Damián Němec: Uplatnění smluvního principu v rámci řešení financování církvi a náboženských společností v České republice ...	181
Bořek Neškudla: Nejstarší systém signatur Strahovské knihovny	195
Jan Pařez: Stavební smlouva na nový klášterní pivovar na Strahově z roku 1629 (Počátky nového pivovaru v 17. století)	205
Jan Pišna: Dílo „Akcí a rozepře...“ Michala Pěčky z Radostic jako pocta prokurátorům	215
Jan Podola: Zákon 96/1925 Sb. o vzájemných poměrech náboženských vyznání v soudní judikatuře	225
Stanislav Příbyl: Dějinné a právní proměny eucharistické praxe – kontinuita v rozmanitosti	233
Pavel Salák jr.: <i>Imperator</i> a jeho vojáci	253
Karel Schelle: K počátkům organizace veřejné žaloby	261
Michal Skřejpek: <i>Absentia non adiuvet</i> (Ulp. D. 50, 16, 199)	275
Ladislav Soukup: O správě majetku patronátů katolické církve v ČSR 1918 až 1938	285
Ivana Šošková: Církevný sobáš a jeho osudy v československom právnom poriadku	291
Jiří Šouša: K zániku manželství podle zákona č. 320/1919 Sb. z. a n. státu Československého	305
Jaromír Tauchen: Manželské právo v Protektorátu Čechy a Morava ...	315
Václav Valeš: Texty ke studiu konfesního práva IV. (Liber Extra)	327
Renata Veselá: Vliv kanonického práva na pojetí manželství	337
Petr Voit: Otazníky nad dosud neznámým prvotiskem českého překladu Petrarkovy encyklopedie 1494	347
Vladimír Vrana: Právna úprava trestného činu vydierania provinčného obyvateľstva v klasickom rímskom práve	353
Karel Waska: Rekatolizace Úterý	361
Václav Valeš : Prof. JUDr. I. A. Hrdina, O. Praem., DrSc. krátký životopis	371
Bibliografie monografií a článků Prof. JUDr. I. A. Hrdiny, O. Praem., DrSc.,	373
Seznam přispěvatelů	381